

Hovedstadens Befolkningstilvæxt.

Meddelelser, givne i Nationaløkonomisk Forenings Møde
d. 27de Oktbr. 1892.

Af Kontorchef Marcus Rubin.

I Aarene nærmest efter Folketællingen af 1885 for København og Nabokommuner offentliggjorde jeg nogle Undersøgelser om Befolkningstilvæksten, og det omtrentlige Resultat jeg kom til, paa Grundlag af Mandtalslisterne og Aarsoversigterne over Fødsler og Dødsfald, var, at Tilvæksten var i Aftagende, og at det særlig var Indvandringen, som havde været ringere end i de nærmest foregaaende Aar. Dette Resultat er blevet bekræftet ved Opgørelsen af Folketællingen af 1890. Københavns aarlige Tilvæxt var i Tiaaret 1870—79 for hver 10,000 Indbyggere: 2,62, i Femaaret 1880—84: 3,58, men i Femaaret 1885—89 kun 2,24, hvad der jo angiver en ret betydelig Nedgang. Da samtidig Fødslernes Overskud over Dødsfaldene omtrent udgjorde henholdsvis 82, 135 og 142 aarlig pr. 10,000, og der saaledes endog er en betydelig Stigning i disse Tal, er altsaa Indvandringsoverskudet kendeligt aftaget.

Det har forekommet mig at være af Interesse at undersøge, om denne Bevægelse fortsættes nu i de Par

Aar, der ere gaaede siden Folketællingen af 1890. Efter en kalkulatorisk Opgørelse paa Grundlag af Politiets Mandtalslister for November forrige Aar, kan Folketallet i København den 1. Februar 1892 højst ansættes til 326,500 Indbyggere. Dette betyder en aarlig Tilvæxt af 215 pr. 10,000. Tilvæksten er altsaa yderligere i Nedgang. Det turde her være overflødigt at betone, at det er ikke — som jeg husker Enkelte troede, da Spørgsmaalet sidste Gang var fremme — Københavns Befolkning, der aftager i Tal. Den tager til, men med formindsket Hastighed. Ogsaa i den Henseende har den nedadgaaende Bevægelse holdt sig, at medens hidtil i langsommelige Tider Byens Tilvæxt i højere Grad er foregaaet ved Indvandringsoverskud end ved Fødselsoverskud, er dette Forhold fra Midten af 80erne forandret, Byens Tilvæxt skyldes fra nu af den naturlige Forøgelsesmaade, Befolkningens egen Formering, mere end den udefra kommende Tilvæxt. I Aarene 1890 og 91 har der været et Fødselsoverskud i Byen af ialt 7,096, hvad der atter vil sige, at af den aarlige Tilvæxt pr. 10,000, 215, hidrørte kun lidt over 100 fra Indvandringsoverskud, de øvrige fra Fødselsoverskud.

Selve dette Fødselsoverskud er i de sidste Aaringer i Aftagen. Man huske, hvordan Forholdene have udviklet sig her i Byen i den sidste Snes Aar. Den Millionstrøm, der flød ud over Europa i Begyndelsen af 70erne, den Opadgaaen i al Handel og Industri, den Stigning af alle Priser, ikke mindst af Arbejdslønnen, den Indvandring til Byerne, der fandt Sted i hele den civiliserede Verden, fik Danmark og dens Hovedstad ogsaa sin gode Part af. Man indvandrede til København, og man indvandrede i den Alder, hvor man har

Lyst til at gifte sig og sætte Børn i Verden. Forholdene vare gunstige, og Indvandrerne tilhørte for en meget væsentlig Del den Part af Befolkningen, der gifter sig tidligst og faar flest Børn. Men efterhaanden tog det forholdsvis noget af med de talrige Ægteskaber, og nu i de sidste Aar, med den stærkt formindskede Indvandring, er Nedgangen paafaldende. Tager man de sidste 20 Aar, 1872—91, finder man et gennemsnitlig aarligt Antal Ægteskaber pr. 10,000 Indbyggere af*)

1872—75:	101,
1876—79:	97,
1880—83:	96,
1884—87:	94,
1888—91:	83.

Da Ægteskabernes Antal er sat i Forhold til hele Befolkningen, maa en Formindskelse af Forholdstallet jo allerede i og for sig fremkomme, i des højere Grad Tallet paa den Del af Befolkningen, der ikke kan gifte sig, nemlig Børnene, stiger i Forhold til den hele Befolkning, og Børnealdersklassernes Styrke har paa Grund af den store Fødselshyppighed netop været i Tilvæxt i Forhold til de produktive Aldersklasser. Men naar det Øjeblik kommer, da de produktive Aldersklasser, de Voxne, kun i ringe Grad rekruteres udefra, medens de tidligere Indvandrere vedblive at sætte Børn i Verden — ja, da bliver naturligvis Ægteskabernes forholdsvis Antal formindsket baade paa Grund af de mange Børn

---

*) Opgørelsen af Ægteskabs-, Fødsels- og Dødsprocenterne ere summariske Beregninger paa Grundlag af Stadslægens Aarsberetninger.

og paa Grund af de forholdsvis færre Voxne. Derfra det ret betydelige Fald.

Hvorledes er det nu gaaet med Børnetallet i de samme 20 Aar? I Aarene 1872—91 udgjorde det aarlige Antal af Levendefødte pr. 10,000 af Befolkningen:

1872—75:	332,
1876—79:	365,
1880—83:	372,
1884—87:	375,
1888—91:	339.

Den stærkt stigende Fødselshyppighed lige indtil de sidste Aar er iøjnefaldende. Nu er imidlertid Faldet kommet. Aarene omkring 1890 svare til den første Halvdel af 70erne, Antallet af Fødsler — ikke Antallet af Børn, thi Børnealdersklasserne ville endnu længe være paavirkede af det tidligere store Antal Fødsler — er i forholdsvis stærkt Aftagende, og den formindskede Tilgang af Voxne vil da i Længden opvejes af et formindsket Antal af Børn, til Fordel for et rimeligt Forhold mellem de naturligt Ydende og de naturligt Nydende i Samfundet.

Jeg skal endnu anføre, hvorledes Dødelighedsforholdene have været i de nævnte 20 Aar. Paa hver 10,000 af Befolkningen faldt aarligt af Dødsfald (excl. Dødfødte):

1872—75:	256,
1876—79:	235,
1880—83:	231,
1884—87:	226,
1888—91:	216.

Denne Tabel er — for de Overlevende — en i Sandhed trøsterig Tale ved Baaren. Thi den viser

os, at, trods den forøgede Fødselshyppighed, der i Kraft af Spædalderens stærke Dødelighed skulde forøge den hele Befolknings Gennemsnitsdødelighed, har denne været i uafbrudt Nedgang, og, om vi end ikke ere paa Højde med de fremmeligste Byer i Evropa, f. Ex. Kristiania, hvor Dødeligheden er under 2 Procent, ere vi dog nu godt oppe i Rækken. Skulde vi blive forskaandede for asiatiske Epidemier, veisignede med en god Renovation, og faa vi Lov at nøjes med et Børneantal til Husbehov, kan vi fra vor Plads paa første Række maaske inden Aarhundredets Slutning endnu tage Livtag om Duxepladsen.

Men, for at vende tilbage til Københavns Befolkningstilvæxt i de sidste Aar, saa skyldes dennes Formindskelse altsaa lykkeligvis ikke nogen forøget Dødelighed, men en Formindskelse af Frugtbarheden, samtidig med at Indvandringen vedblivende holder sig i langt beskednere Former end i tidligere Tid. Rent absolut set vil dette sidste fremgaa af, at der i de sidste Par Aar er indvandret mere end udvandret halvfjerde Tusind om Aaret, mod i den første Halvdel af 80erne halvsjette Tusind, og en saadan Mindreindvandring af et Par Tusind aarlig spiller en langtrækkende Rolle.

Den forholdsvise Tilbagegang i København viser sig ogsaa i det stærkt forringede Antal Nybygninger, de sidste Aar have været Vidne til. I Aarene 1890 og 91 var Nybygningernes Antal af Lejligheder ialt 2,618. Tager man de tre tidligere Toaar, tilbage til Midten af 80erne, ere de tilsvarende Tal for 1888 og 89: 3269, for 1886 og 87: 5236, for 1884 og 85: 7697. Fordelt efter Lejlighedernes Størrelse, faa vi for det aarlige Antal af nye Lejligheder følgende Tal:

	1884—85	1886—87	1888—89	1890—91
	gnstl.	gnstl.	gnstl.	gnstl.
1, 2 og 3 Værelser:	3394	2346	1310	960
over 3 Værelser:	455	272	325	349
Tilsammen:	3849	2618	1635	1309

Medens den aarlige Tilvæxt af større Lejligheder saaledes gennemgaaende er 3—400, var Faldet i Antallet af Smaalejligheder baade stadigt og stærkt. Antallet af nybyggede Etværelseslejligheder er højst ubetydeligt; det vil imidlertid huskes fra de offentliggjorte Tabelværker over Beboelsesforholdene, at Udlejningen af Toværelseslejlighedernes ene Værelse til Logerende skaber adskillige faktiske Etværelseslejligheder, og at Overbefolkningen baade i disse og i de egentlige Etværelseslejligheder er betydelig. Alt i alt er jo imidlertid Tilvæksten af Smaalejligheder stærkt i Aftagende, og selv om man tager smaa og store Lejligheder under ét, er den nuværende aarlige Tilvæxt, ca. 1300, saa ringe, at man maa tilbage til før 70ernes Byggeperiode for at finde Mage dertil. En saa væsentlig forringet Byggevirkning er selvfølgelig ikke blot en Virkning af formindsket Befolkningsforøgelse, men bliver ogsaa en Aarsag dertil, idet næppe noget i den Grad drager Haandværkere, Haandlangere og Smaahandlende til en By som stort Byggeri.

Man vil imidlertid sandsynligvis indvende, at, hvad der ikke er bygget i København i disse Aar, er bygget paa Frederiksberg. Nu er det ganske vist, at der i de sidste Aar er bygget endel paa Frederiksberg, men dog ingenlunde saameget, at Karakteren af de nysnævnte Tal forandres. Der er, ifølge velvillige Meddelelser af de derværende Myndigheder, ialt opført Bygninger paa Frederiksberg i Aarene 1890 og 91 med 808 Lejligheder

(incl. Butiker), nemlig gennemsnitlig aarlig 253 To- og Treværelseslejligheder, 151 Lejligheder paa over 3 Værelser. Lægger man disse Tal til de københavnske, faar man for 1890—91 gennemsnitlig aarlig 1213 Lejligheder paa 1—3 Værelser, 500 paa over tre Værelser, tilsammen 1713 Lejligheder. Men dette Tal er $\frac{1}{3}$ mindre end Tallet for 1886—87 gennemsnitlig, vel at mærke for København alene, ja langt under Halvdelen af Tallet for 1884—85 gennemsnitlig, ligeledes for København alene.

Selvfølgelig spiller i det Hele Befolkningsforøgelsen i Københavns Nabokommuner en væsentlig Rolle, naar Spørgsmaalet er om Hovedstadens Tilvæxt, men paa ingen Maade nogen saa indgribende, at Grundtrækkene i de Befolkningsforhold, vi blive vaer i København, derved forandres. Ved Folketællingen i Aaret 1880 havde København, Frederiksberg, Sundbyerne og den Del af Utterslev, der i kirkelig Henseende hører til København, ialt 273,322 Indbyggere, ved Folketællingen i Aaret 1885: 328,571 Indbyggere, ved Folketællingen i Aaret 1890: 375,719 Indbyggere. Tilvæksten fra 1880 til 1885 var da i alt 20,2 pCt., fra 1885 til 1890 ialt 14,3 pCt., medens de tilsvarende Tilvæxttal for København alene vare 19,2 og 11,7. Er Afstanden mellem Tilvæxtprocenterne altsaa end noget større, naar man tager København alene, end naar man tager Nabokommunerne med, saa finder man dog saa langt fra nogen Væsensforskul, at Faldet i begge Tilfælde er omkring $\frac{1}{3}$, for København alene noget over, for København med Nabokommunerne noget under $\frac{1}{3}$. — Paa samme Maade viser det sig, at efter de Oplysninger, der foreligge om Befolkningstilvæksten paa Frederiksberg — den af Nabokommunerne, hvortil jo

Hovedinteressen knytter sig — havde Frederiksberg den 1. Februar d. A. henimod 51,000 Indbyggere og har haft en Befolkningstilvæxt siden Folketællingen af ca. 4 pCt. aarlig. Tager man den imidlertid sammen med København, viser det sig, at medens sidstnævntes aarlige Tilvæxt alene var omtrent $2\frac{1}{6}$ pCt., var Tilvæksten for København-Frederiksberg omtrent $2\frac{2}{5}$ pCt., altsaa en forholdsvis ringe Forhøjelse i Tilvæxttallet.

Man kan nu spørge om, hvilken Interesse der til syvende og sidst knytter sig til, om Hovedstadens Befolkningstilvæxt er noget større eller mindre. Jeg opstillede for en Tid siden spøgvis i en lille Artikel i »Illustreret Tidende« en Beregning over, hvornaar det Tidspunkt vilde være indtruffet, da København havde slugt hele Danmarks Befolkning. Tager vi imidlertid Sagen mere seriøst, ville vi finde, at med den Befolkningstilvæxt, København med de her nævnte Nabokommuner havde i 1880—84, nemlig 3,75 pCt. gennemsnitlig aarlig, vilde de to Decennier efter 1885, i Aaret 1905, have et Folketal af 686,000 Indbyggere. Beholde vi imidlertid den nuværende Tilvæxtprocent — lad os af Hensyn til Nabokommunerne sige $2\frac{1}{2}$ pCt. —, ville vi, gaaende ud fra Folketallet 1890, i Aaret 1905 faa et Indbyggertal af 544,000. Det gør en Forskel af henved halvandet Hundrede Tusind Mennesker. Vi staa netop lige i Midten af Perioden 1880—1905, have $12\frac{1}{2}$ Aar paa hver Side, saa et saadant Tilbageblik og Fremblik mangler i og for sig ikke sin Interesse. Men af særlig Betydning bliver vor Betragtning, naar vi huske, at allerede i Aaret 1880 udgjorde København med Nabokommuners Folketal 13,8 pCt. af hele Kongerigets Folketal, og at det nysnævnte

Folketal af 686,000 i 1905 vilde udgøre 27,4 pCt. af Danmarks, til den Tid vel halvtredje Million Mennesker store Befolkning. Det var allerede umaadeligt, at København med nærmeste Omegn i 1880 rummede næsten $\frac{1}{7}$ af hele Landets Indbyggermængde, men skulde Hovedstaden om $12\frac{1}{2}$ Aar rumme det dobbelte heraf, saa blev Forholdet monstrøst. Behøve vi til den Tid endda kun at regne med de 544,000 vilde København, Frederiksberg osv. indeslutte godt $\frac{1}{5}$ (21,8 pCt.) af hele Landets Befolkning, og dette turde allerede være mere end tilstrækkeligt.

Jeg indser nok, man kan indvende, at Hovedstadens Formindskelse i Tilvæxt er der forsaavidt ikke noget at glæde sig ved, som den kan have sin Aarsag i økonomisk Tilbagegang. Givet er dette imidlertid ikke. Forholdet kan ogsaa skyldes en Fremgang i det øvrige Land, der binder flere Kræfter end i den nærmest foregaaende Tid, og en større Besindighed i Indgaaelsen af Ægteskaber m. v., en mindre feberagtig Opblussen i selve Hovedstaden. Alle de Betragtninger, hertil kunne knytte sig for og imod, skal jeg imidlertid ikke komme ind paa. Saameget er kun vist, at under iøvrigt lige Forhold er det at foretrække, at København ikke voxer uforholdsmæssigt stærkt, ikke blot for dennes egen Skyld — de økonomiske og sociale Ulemper, der knytte sig til Storstædernes raske Væxt, optræde vel ikke værre her end i den øvrige civiliserede Verden —, men særlig for Rigets Skyld som saadant. Thi her kan vi ikke trøste os med den øvrige Verden. København er ret stor iblandt Byerne, samtidig med at Danmark er meget lille iblandt Staterne. Hvis derfor det Danmark, der ligger udenfor Hovedstaden, ikke

skal blive til et stort Amager for København, saa maa man haabe, at Misforholdet ikke vedblivende vil tiltage. Det er, som sagt, allerede slemt nok, at man skal være glad ved, om København med Nabokommuner om et Dusin Aar kun rummer godt en Femtedel af det hele Riges Befolkning. Men dette kan endda kun blive Tilfældet med den Tilvæxtprocent — vigende siden Midten af 80erne —, som nu her er konstateret for de allersidste Aar, og som jeg derfor har ment, det var af virkelig Interesse at gøre opmærksom paa.
